

KOMMUNALA NYCKELTAL OCH BRINNANDE CHATT-TRÅDAR

Berättelsen om det kvinnliga medborgarinitiativet Krokoms Växtkraft

KRISTINA ERNEHED, SUSANNE KVARNLÖF, ANNA OLOFSSON
FRESTADIUS, JENNI SKARP ANDERSSON OCH SARA SVEDENMARK

Fyra kvinnor sitter vid bordet i den lite utkylda bygdegården med varsin skärm framför sig och en kopp nära till hands. Det är en kväll i april 2019. Stämningen är koncentrerad, inte högljudd eller uppsluppen. En ställer frågan: har vi protokollet från nämnden? En annan svarar: jag skickar det på mejlen nu. Tangenterna smattrar, utkast skickas, formuleringar finslipas, argument lyfts fram.

Hundra meter från bygdegården med det branta taket ligger skolan. En röd byggnad i tre våningar där karmarna i de nyligen utbytta fönstren lyser vita. Där sitter en femte kvinna, på ett hastigt sammankallat föräldramöte där verksamheten inför hösten ska presenteras. Det vill säga den verksamhet som inte ska finnas kvar, eftersom eleverna ska flyttas till en större skola. Kvinnan på mötet skriver textmeddelanden om vad som sägs. De fyra vid borden i bygdegården formulerar utifrån detta en skrivelse till politikerna i kommunen. Innan kvällen är slut kommer den att skickas.

De fem kvinnorna som satt på bygdegården och skolan den där kvällen i april är vi i Krokoms Växtkraft: Anna, Sara, Jenni, Kristina och Susanne.

Krokoms kommun ligger i västra delen av Jämtland och har 14 939 invånare utspridda i ett område där landskapet Blekinge får plats två gånger. Den största tätorten, Krokoms, ligger i kommunens södra del och har två mil till Jämtlands enda stad, Östersund. Till norra delen av kommunen är det tolv mil från Krokoms. Många bor i södra delen av kommunen och att bygga

nära gränsen till grannkommunen Östersund är populärt. Inom kommunen finns flera mindre tätorter och hundratals byar i dalgångar, skogar och längs vattendrag och fjällkanter. Flera mindre kommuner bildade Krokoms kommun 1974 och till viss del finns mentala gränser och administrativ indelning efter de tidigare kommunerna kvar. Föllinge, Hotagen, Alsen och Offerdal är några exempel. Vi bor i Offerdal, där ”socken” fortfarande används för att beskriva området, som består av många byar som binds samman av ett efterfatt nät av gropiga vägar. Här finns tätorten Änge med bibliotek, affär samt skola för elever från förskoleklass till nian, och den mindre tätorten Kaxås med affär och skola från förskoleklass till årskurs sex.

Tillbaka till kvällen i april. Två månader tidigare kände inte alla varandra, men alla hade träffat någon i den grupp som vi bildade. Några hade suttit i samma styrelse i en förening, andra hade träffats via jobb eller genom barnen. Namnet Krokoms Växtkraft är en blinkning till kommunens slogan ”Vi gör plats för växtkraft”. Vi ville visa att den växtkraften fanns på riktigt.

Kvinnor har samlats på bygdegårdar lika länge som de funnits. Faktum är att pengar till byggandet av byns samlingspunkter ofta samlades in av bybor och många lotterier där vinsterna var olika former av kvinnlig handkraft i form av bakverk och handarbeten var en del av finansieringen. Otaliga liter kaffe har kokats och sålts, där förtjänsten gått till utveckling av bygden och här har både kvinnor och män deltagit i kurser och träffat grannar. Vi sitter bokstavligt talat i ett sammanhang där kvinnors arbete och engagemang har varit en del av bygdens utveckling.

För oss började det med en skolutredning från ett konsultföretag, beställd av kommunen vi lever i. Den beskrev fyra framtida scenarier för skolorna i kommunen. Den fick uppmärksamhet i en lokaltidning, i en artikel författad av en av oss. Via Facebook spreds artikeln och vi läste utredningen. Och förargades. I en chatt-tråd skickade vi citat och formuleringar till varandra. Konsultföretaget beskrev en värld vi inte kände igen oss i. Ändå var det vår värld de skulle beskriva. Vi fick se oss själva nämnas som bybor, i sammanhang där andra nämndes som föräldrar. Vi kunde läsa att det var orimligt med så många och små skolor, när det fanns så få elever. Vi kunde läsa om förslag som skulle betyda mycket för oss om de blev verklighet. För våra barn, våra familjer och för de platser vi valt att bo på. För hela vår kommun. Vi fick veta att förslagen skulle diskuteras på medborgardialoger den kommande hösten. Vi planerade att läsa utredningen grundligt, kanske ses någon gång under våren för att diskutera och förbereda oss. Vi hade gott om tid.

Skolan är viktig för familjer var de än bor. För landsbygder är skolan ännu viktigare, dels för att den ofta utgör den sista offentliga närvaron, dels därför

att den blir en symbol för framtidstro och vilja. Det finns ett intresse för att välja att bo i en by eller mindre tätort, och en viktig del av det valet är att det finns barnomsorg och skola och att den är bra. Det gör också att frågan om en skola i bygden engagerar fler än enbart de berörda föräldrarna och barnen. Det handlar inte om att det ska finnas en skola till varje pris, det ska vara en skola som är likvärdig de som finns på andra ställen, men det handlar om att skolan är viktig på fler sätt.

Några veckor efter att vi hade läst skolutredningen fick tre av oss brev från rektorn i den mindre skola där våra barn går. Eftersom antalet barn skulle bli färre till hösten visade nyckeltalen som hade använts för att beräkna antalet tjänster att lärarna skulle bli färre. Lärarna hade meddelat att de inte kunde vara färre om de skulle bedriva en bra undervisning och nu skulle lärarna flyttas till andra skolor och tjänsterna utlysas. Det fanns en risk att det inte skulle finnas behöriga lärare inför hösten och alternativet var att flytta eleverna till den större skolan i centralorten Änge en mil bort. Beslut skulle fattas innan sommarlovet. Med skolutredningen i färskt minne såg vi att verkligheten som den var beskriven där kom närmare och det gick mycket fortare än vi hade trott. Vi mindes också löften från valrörelsen 2018. Om en levande kommun, levande bygder. Och vi undrade vart politikerna som lovat det tagit vägen. Det visade sig också att fler skolor och förskolor i kommunen var hotade av stängning eller nedläggning.

Vi i Krokoms Växtkraft bor alla i olika byar i Offerdal med våra familjer och det är fyra mil mellan de som bor längst ifrån varandra. Tre av oss är inflyttade som vuxna, två har växt upp i Offerdal och flyttat tillbaka efter utbildningar och jobb på annat håll. Vi har alla barn i åldrarna från nyfödd till 15 år och skolan är en fråga som berör oss, nu och i framtiden. Vi har valt att bo här, kanske av olika anledningar men en gemensam beröringspunkt är att Offerdal erbjuder möjligheter till det liv vi vill leva. När vi insåg att livet på de platser vi valt att leva kunde förändras till det sämre reagerade vi och medborgarinitiativet Krokoms Växtkraft föddes. Att det blev just vi fem beror på att det tände en gnista i var och en av oss när vi läste hur konsulter, tjänstemän och politiker i vår egen kommun beskrev oss och de platser där vi bor. Vi upptäckte snabbt att vi pratade samma språk och att vi kommunicerade på liknande sätt, gärna snabbt och via sociala medier. Vi har alla någon universitetsutbildning och flera har jobbat med text och kommunikation i olika former. Vi kunde läsa luntor av text och greppa vad som stod och vi litade på varandra när någon av oss läst och sammanfattade. Det fanns andra som engagerade sig, både kvinnor och män, men vi insåg att för att driva arbetet behövdes en mindre grupp som kunde sätta sig in i material och dis-

kutera fritt och den gruppen blev vi. I grunden kanske det handlar om tillit och vi ville inte riskera att den skulle försvinna i en större grupp. Däremot ville vi att alla skulle ta del av det vi tog reda på, de frågor vi ställde och de svar vi fick, och därför har vi har redovisat detta på en öppen Facebooksida där fler kan komma med inspel och tycka till.

Under de intensiva veckorna våren 2019 läste vi utredningar och beslut, sökte fakta hos SKR (Sveriges Kommuner och Regioner) och Skolverket, skrev frågor till politiker, öppna brev och debattinlägg. Det vi framförallt gjorde var att ställa frågor, ofta till varandra först. Vi försökte också se och framförallt synliggöra de större sammanhangen; vad beslut och förändringar skulle få för betydelse inte bara för en skola, för att ta ett exempel, utan vad det betydde för samhället och människorna kring skolan, men också för andra skolor och bygder som kunde vara näst på tur. Frågorna ställde vi till politiker och tjänstemän och ibland fick vi svar. Ambitionen var att frågorna skulle vara konstruktiva, vi ville hitta andra lösningar och nya sätt att tänka. Vi ville nå fram och föra en dialog, vara öppna för svaren och kanske behöva ompröva åsikter och förstå den mångfacetterade bilden. Vi gjorde det genom att ifrågasätta perspektivet i den utredning som gjorts, där utgångspunkten var att färre och större skolor var bättre och mer ekonomiskt. Så kanske det är i en kommun som har tätare mellan byar, samhällen och människor. I Krokoms kommun är avstånden långa och att utgå från att elever enkelt kan flyttas till skolor i centralorter innebär konsekvenser med avstånd på många mil och flera timmars resor för familjer. Vi önskade att vår kommun med de förutsättningar som finns här skulle vara utgångspunkten. Vi frågade också vad de olika partierna menat med budskapen inför valet och hur det harmonierade med nedläggning av skolor och förskolor. Dialogen hade vi med politiker, ibland sökte de kontakt med oss och ibland kontaktade vi dem. Vi bad alla partier svara på frågor kring hur de ser på skolan i kommunen i framtiden och vi bad tjänstemän om underlag.

På Facebooksidan Krokoms Växtkraft lade vi ut alla frågor vi ställde, länkade till intressanta artiklar, redovisade svar vi fått och försökte sprida det engagemang vi hade för att inspirera andra personer i fler delar av kommunen. Grunden i vårt arbete är att vi vill försöka bygga nytt och se framåt, inte riva ner. Inte enbart kritisera, utan ställa frågor för att se saker från andra perspektiv. Som frågan om levande bygder i hela kommunen; hur det hänger samman med skolor på många platser snarare än att samla elever i få och stora enheter i centralorter. En dag i maj fick vi och några andra engagerade kommunmedborgare träffa kommunstyrelsen för att prata om de hotade skolorna och förskolorna. Under mötet berättade kommunalrådet att hon

tagit beslutet att stoppa processen med nedläggningar omedelbart, eftersom det måste göras i rätt ordning. Dialog med medborgare fick gå före beslut. Barn- och utbildningsnämnden fick extra pengar för kommande läsår. Vi hade nått ett mål, även om fristen var tidsbegränsad och engagemang och frågor var viktiga i den fortsatta processen. Skolutredningen fanns kvar, hyllad av vissa politiker och förpassad till historien av andra. Vi var övertygade om att ett fortsatt arbete behövdes för att fortsätta belysa och ifrågasätta.

Dagen efter hade vi ett inplanerat stormöte som var öppet för alla i kommunen. Mötet samlade 90 personer och de bygder som arbetade med sina hotade skolor och förskolor kunde se att de inte var ensamma och att argumenten för att stänga, flytta och lägga ner kokade ner till huruvida kommunen som helhet skulle leva eller inte. Det är ett argument vi tidigt siktade in oss på. Om kommunens politiker menade allvar när de krävde att hela Sverige ska leva i sin argumentation mot staten, kunde de inte arbeta med centralisering i sin egen kommun. Vår övertygelse är att vår kommuns stora resurs finns i de många och olika bygderna, där människor valt att leva. Detta levnadssätt passar inte in i mallar om beräknade elevantal per skolenhet och därför måste vi i vår kommun tänka på annat sätt, som passar de förutsättningar vi har. Inför mötet hade vi bett alla partier skicka en kort redogörelse för hur de såg på skola och förskola i kommunen i framtiden och flera politiker fanns på mötet för att lyssna och svara. När kvällen var över var vi nöjda. En politiker konstaterade lite torrt att när de själva kallade till möten var det inte sådan här uppslutning. Vi var också nöjda med att vi kunnat hålla mötet på en saklig nivå där lösningar och alternativ fick plats och inte bara höga rop om att allt var fel. Mötet visade att det fanns ett brett intresse från många människor, både från familjer som riskerade att drabbas direkt och från yngre och äldre som såg skolan som betydelsefull för bygden. Det fanns goda kunskaper och fler frågor som måste besvaras.

En vecka senare tog vi en familjebil med många säten och styrde mot kommunfullmäktige. Vi hade fått 45 minuter med den beslutande församlingen för att berätta om oss och få möjlighet att ställa frågor. Inför mötet var chatt-trådarna extra intensiva och vi förberedde noga vad vi skulle säga och vilka frågor vi skulle rikta in oss på. I mötet med politikerna fick vi också en del svar. Framförallt såg vi ett intresse för engagemanget, en nyfikenhet kring vad vi ville säga och att det fanns intresse för det vi förde fram. Det hade visat sig också utanför kommunfullmäktige. Tidigare skolflyttar och nedläggningar inom kommunen hade engagerat lärare, föräldrar och bybor, och intresset för att byta erfarenheter och ventilerade frågor var stort.

Vårt arbete i Krokoms Växtkraft har fortsatt. Under hösten 2019 hölls de

utlovade medborgardialogerna där vi var med. Vi fortsätter reagera och ställa frågor när vi tycker det behövs svar: märkliga upphandlingar om skolskjuts, orättvis tillgång till återvinningscentraler och de undermåliga vägarna, för att nämna några ämnen. Vi tar fasta på när kommundirektören eller parti-grupper vill träffa oss, vi bjuder in dem och vi pratar. Vi tror de behöver många perspektiv för att göra ett bra jobb. Under hösten var andra skolor i kommunen föremål för flytt och sammanslagning. Boende och föräldrar reagerade och agerade, startade grupper och fick löften om skolornas fortsatta närvaro. Växtkraften sprider sig, flera av grupperna som bildats kring andra skolor använder uttrycket växtkraft för att beskriva sitt engagemang. Vi har följt deras arbete, men inte varit engagerade i den praktiska verksamheten.

Vi vet att en kommun som vår ofta kämpar i motvind och att klyftan mellan land och stad måste läkas. Vi vill se förslag och utredningar på nationell nivå leda till något utan att det behövs upprop och uppror om skolor, vägar och rättvisa förhållanden. Vi fortsätter bjuda in ministrar och myndighetsdirektörer som vi tycker behöver ta del av vår värld. Ingen har näppat ännu, men vi fortsätter vara generösa.

Våra chatt-trådar är inte lika frekventa nu som våren 2019, men rätt vad det är har någon skrivit: ”har ni sett...” Då är diskussionen igång, frågorna tillbaka. Den som har tid gräver vidare, skickar frågor, skriver inlägg på Facebooksidan. Det är frågor om vägar till Trafikverket eller information från vår egen kommun som är otydlig. Gnistan för vårt medborgarinitiativ tändes av skolutredningen och den beskrivning av vår värld som vi inte kunde skriva under på. Initiativet har växt till andra frågor som är väsentliga för oss och för människor omkring oss utifrån att vi har valt att bo där vi bor. Vi har en bas och en plattform i varandra och i gruppens kanaler. Från den kan vi lyfta, när som helst och var som helst.

Krokoms Växtkraft

Kristina Ernehed

Susanne Kvarnlöf

Anna Olofsson Frestadius

Jenni Skarp Andersson

Sara Svedenmark

Facebook: @Krokomsväxtkraft